

»Pilarovske teme« na *Annalesu 2004.*

Tradicionalni interdisciplinarni skup s međunarodnim sudjelovanjem, što ga u Zagrebu svake godine priređuje Institut društvenih znanosti Ivo Pilar - ANNALES PILAR - održan je i g. 2004., 9. i 10. prosinca u Zlatnoj dvorani Hrvatskog instituta za povijest, Opatička 10 pod naslovom *QUO VADIS HRVATSKA? IDENTITET-MODERNIZACIJA-EUROPSKA OBZORJA*. Skup je bio posvećen 130-oj obljetnici rođenja dr. I. Pilara (1874.-2004.). Skup je zasnovao Programski i organizacijski odbor (V. Lay, S. Lipovčan /predsjednik/, Z. Matijević, V. Mihaljević, N. Pokos, I. Rogić, I. Sabotić /tajnica/, V. Šakić, Z. Zeman). Na početku skupa je Znanstvena nagrada ANNALES PILAR za godinu 2004. svečano uručena laureatu, istaknutom teologu, publicistu i prevoditelju, prof. dr. *Bonaventuri Dudi*. Priopćenja je podnijelo 35 sudionika (od toga dva iz inozemstva, Slovenije i Austrije). Održane su tri sjednice, od kojih je druga (9. prosinca poslije podne) u cijelosti bila posvećena Ivi Pilaru. O njemu su referirali (po redu izlaganja) Stjepan Matković, Jure Krišto, Zoran Grijak, Zlatko Matijević, Ivan Markešić, Vine Mihaljević, Mira Kolar i Krešimir Belošević. (sl)

»Persona non grata« — dr. Ivo Pilar

U suradnji s Institutom društvenih znanosti Ivo Pilar (Zagreb), Hrvatskim institutom za povijest (Zagreb), Muzejom za umjetnost i obrt (Zagreb) te Nacionalnom i sveučilišnom knjižnicom (Zagreb) Hrvatska je televizija unutar svoga dokumentarnog programa snimila tridesetminutni film o dr. Ivi Pilaru. Tekstualni su predložak napisali dr. sc. Srećko Lipovčan, dr. sc. Zlatko Matijević i dr. sc. Stjepan Matković. Urednički je dio posla na sebe preuzeo ugledni televizijski djelatnik Stjepan Kolak. U filmu je na povijesno autentičan, ali i na umjetnički dojmljiv način prikazan Pilarov životni put od dječaćkih dana u Zagrebu i školovanja u Beču i Parizu, preko višegodišnjeg boravka u Bosni i Hercegovini do povratka u rodni grad gdje ga je zadesila tragična,

nikada do kraja rasvijetljena smrt. Film je prikazan 21. lipnja 2004. na I. programu HTV-a. (zm)

Godišnjak Pilar: svezak prvi (g. 2001.) i svezak drugi (g. 2002.)

Do godine 1990., a osobito nakon 1945., ličnost i djelo dra Ive Pilara bila je jedna od »tabu«-tema u hrvatskoj javnosti a tek sporadično i predmet kratkih natuknica u općim priručnicima. Osmostaljenje Hrvatske i okolnosti razvoja procesa demokratizacije otvorili su i mogućnost uklanjanja do tada »zabranjenih« tema. Nakon prvih radova zaslužnoga povjesničara *Mladena Švaba* i nekih, popularnije zasnovanih izdanja Pilarovih radova, opsežnije je, kontinuiranije i u kvalitativnom i kvantitativnom pogledu važnije razdoblje proučavanja njegova života i djela otpočelo u okviru djelatnosti Instituta društvenih istraživanja koji (osnovan 1991.) od godine 1997. nosi njegovo ime. Nakon skupa i izložbe što ih je Institut priredio krajem godine 1999., okupivši prvi puta znanstvenike i širi krug zainteresiranih osoba iz javnoga života oko Pilarova imena, donijeta je i odluka o zasnivanju publikacije koja bi bila organizirani prostor za poticanje istraživanja i objavu rezultata. Odlukom nadležnih organa ustanove pokrenut je *GODIŠNJAK PILAR - Prinosi za proučavanje života i djela dra Ive Pilara*. O desetoj obljetnici postojanja Instituta, u studenom 2001. objavljen je *prvi svezak* (na 287 stranica; urednici: Srećko Lipovčan, Zlatko Matijević) sa sljedećim rubrikama: *Predgovor, I. Pristup, II. Kritički uvidi u znanstvene i stručne interese, III. Političke koncepcije i angažman, IV. Na putu prema monografiji i kritičkom izdanju Pilarovih djela, V. Prilozi*. Autori: I. Rogić, A. Pavešković, M. Klemencić, N. Pokos, S. Matković, M. Kolar, J. Krišto, Z. Grijak, Z. Matijević, B. Jančiković, S. Lipovčan, Ž. Holjevac (vidi u ovom broju: »Bibliografija radova o I. Pilaru«). Kako je i bilo istaknuto u predgovoru, uredništvo je bilo svjesno da se nalazi na početku procesa proučavanja.

Godinu dana kasnije objavljen je i *drugi svezak* (*Predgovor, I. Kritički uvidi u Pilarove*

znanstvene i stručne interese, II. Političke koncepcije i angažman, III. Na putu prema monografiji i kritičkom izdanju Pilarovih djela, IV. Građa, V. Prilozi, a autori su bili: M. Kolar, S. Matković, V. Šakić, D. Pavličević, Z. Grijak, S. Lipovčan, B. Janjatić, B. Jančiković (vidi u ovom broju: »Bibliografija radova o I. Pilaru«). Osobito bogata bila je objavljena građa s neopodnošnim komentarima priređivača (vidi u ovom broju: »Novoobjavljena građa o Ivi Pilaru /od 2002./«), a u Prilozima je, želimo to naglasiti, pretiskana glasovita Pilarova rasprava *Secesija* iz g. 1898.

U oba sveska *Godišnjaka* bilo objavljeno je 27 stručnih i znanstvenih studija/rasprava, više nego u svim godinama prije toga! Odškrinuti su i prvi »prozori« u do tada posve neistražene aspekte (geneza *Južnoslavenskog pitanja*, Pilar — socijalni psiholog, politički angažman itd.). Imajući u vidu potrebu još intenzivnijeg proučavanja Pilarova života i djela, posebice zbog novih, gotovo neistraženih područja njegovih svestranih interesa, u Institutu se početkom g. 2003. zaključilo da bi, umjesto postojeće *godišnje* publikacije, trebalo svekoliko istraživanje Pilarova života i djela nadomjestiti *časopisom* koji bi izlazio najmanje dva puta godišnje a osim hrvatskoga bi imao i *međunarodno* izdanje. Od tih su zamisli, doduše, protekle tri godine: prvi broj časopisa držite u ruci. (sl)

»Tema Pilar« u časopisu *Hrvatska revija*

Časopis najstarije hrvatske kulturne institucije Matice hrvatske (od 1842.), *Hrvatska revija*, utemeljen je g. 1928., obnovljen 1951. u Buenos Airesu a od 1991. ponovno izlazi u Hrvatskoj. Sada izlazi tromjesečno u obnovljenom tečaju (od 2001.). U prvom broju za peto godište (1/2005.) uredništvo je za temu broja (str. 20-64) izabralo nekoliko priloga o Ivi Pilaru pod naslovom »Uvijek iznova Südland«, s uredničkim uvodom M. Klemenčića. Bogato ilustrirani, prilozi su iz pera S. Lipovčana (Portet Ive Pilara; O nastanku *Južnoslavenskog pitanja* i sudbini prvoga /bečkog/ izdanja), S. Matkovića (Razmišljanja Ive Pilara i R. W. Seton-Watsona o južnoslavenskom pita-

nju), Zlatka Matijevića (Političko djelovanje Ive Pilara u predvečerje propasti Austro-Ugarske), Jure Krište (Ivo Pilar i hrvatska politika u Bosni i Hercegovini) i Vlade Šakića (Uvid u *Borbu za vrijednost svoga JA* — uvod u »Pilarovu psihologiju«). Znanstveno zasnovani, tekstovi su oblikovani diskursom s minimumom znanstvenoga aparata, kako bi bili pristupačniji širem krugu zainteresiranih i obrazovanih čitatelja. (sl)

Bosanskim tragovima dr. Ive Pilara i putovima franjevačke provincije Bosne Srebrene

U okviru programa obilježavanja 15. godišnjice osnivanja, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar organizirao je od 14. do 16. rujna 2006. godine studijsko putovanje u Bosnu i Hercegovinu. Svrha je putovanja bila upoznati se s djelovanjem franjevačke provincije Bosne Srebrene u prošlosti, posebice njihovim zalaganjem za očuvanje vjerskog i nacionalnog integriteta kroz pet stoljeća osmanlijske vladavine pa sve do današnje »postdaytonske« Bosne, a prolazilo se i krajevima kojio su vezani uz djelovanje čovjeka čije ime nosi Institut.

Prvog dana putovanja posjetili smo Banja Luku, gdje nas je dočekao mngs. *Franjo Komarica*, banjalučki biskup. Naglasak ovog susreta bio je na nužnosti održanja hrvatske manjine na tom prostoru i poteškoćama s kojima se kao vjernici i građani susreću u svakodnevnom životu. Neplanirano, biskup Komarica odveo je svoje goste u trapistički samostan i crkvu Marija Zvijezda, impozantne svjedoke prisutnosti Katoličke crkve na ovom prostoru. U nastavku putovanja posjetili smo i stoljetno svetište sv. Ive u Podmilačju te nastavili put prema Jajcu. U franjevačkom samostanu sv. Luke u Jajcu gvardijan fra *Niko Petonjić* proveo nas je kroz obnovljeni samostan koji je tijekom rata 90-ih bio teško oštećen te s ponosom pokazao samostansku muzejsku zbirku gdje se među ostalim čuvaju i kosti posljednjeg bosanskog kralja Stjepana Tomaševića. Osim posjeta samostanu organizirano je i razgledavanje starog grada Jajca koji je inače poznat po tzv. »katakombama«, tj. grobnoj kapeli

bosanskih kraljeva, po tornju sv. Luke i crkvi sv. Marije. U samo predvečerje tog prvog dana u crkvi Uznesenja Blažene Djevice Marije u Dolcu (Travnik) dočekaao nas je župnik fra *Drago Pranješ* te je gost Instituta Pilar na ovom putovanju, dr. *Zlatko Matijević* iz Hrvatskog instituta za povijest, održao predavanje o ulozi Ive Pilara u osnivanju «Hrvatske narodne zajednice» i odnosu biskupa Stadlera prema Zajednici. Prvi dan završio je večerom u Vitezu s gradonačelnikom te predsjednikom Udruge poslodavaca u tom gradu.

Sljedećeg dana nastavili smo putovima franjevačke provincije Bosne Srebre. Naši domaćini su bili fra *Mirko Majdandžić* iz samostana sv. Duha u Fojnici te fra *Ilija Božić*, gvardijan samostana sv. Ivana Krstitelja u Kraljevoj Sutjesci, koji su nam pokazali najdragocjenije bisere koji se čuvaju u ovim samostanima: knjižnice, riznice i zbirke slikarskih umjetnina. Spomenut ćemo samo neke od brojnih kulturnih vrijednosti, na primjer, u franjevačkom samostanu u Fojnici pohranjeni su poznati dokument «Ahdnama» i izvornik Fojničkog grbovnika, a u samostanskoj knjižnici u Kraljevoj Sutjesci čuva se 31 inkunabula, što je polovica svih inkunabula u BiH. Osim samostana u Fojnici i Kraljevoj Sutjesci, posjetili smo i franjevačku klasičnu gimnaziju u Visokom čiji rad su predstavili mr. fra *Niko Josić*

— gvardijan samostana, fra *Ivo Radman* — ravnatelj gimnazije, fra *Josip Ikić* — prvi prefekt đaka i fra *Ignacije dr. Gavran* — dugogodišnji profesor.

Dalje nas je put vodio prema Sarajevu, gdje je idućeg dana bio upriličen susret s domaćinom našega studijskog putovanja, franjevačkom provincijom Bosnom Srebnom čije je sedamstoljetno djelovanje predstavio dr. fra *Miron Sikirić* — vikar provincije, zatim susret s predstavnicima samostana, Franjevačke teologije u Nedarićima i Povijesnog instituta Bosne Srebre koji su predstavili dr. fra *Slavko Topić* — gvardijan, dr. fra *Mile Babić* — dekan i dr. fra *Marko Karamatić* — ravnatelj. Poslije kraćeg izlaganja dr. Zlatka Matijevića o boravku dr. Ive Pilara u Sarajevu, okupljenima se obratio ravnatelj Instituta Ivo Pilar iz Zagreba, dr. *Vlado Šakić*, uručivši pritom dr. fra *Mironu Sikiriću* odličje s likom Ive Pilara kao priznanje bosanskih franjevcima u očuvanju religijskog i kulturnog identiteta hrvatskoga katoličkog puka u Bosni i Hercegovini

Oprostiti se s domaćinima ovoga putovanja uz dogovor o suradnji, uputili smo se u samostan sv. Franje na Bistriku a potom i u Hrvatsko kulturno društvo «Napredak», nakon čega smo napustili Sarajevo. Naše putovanje kroz Bosnu završili smo posjetom Katoličkom školskom centru Svetog Franje u Tuzli. (I. Žebec)